

Vita Basilii’de I. Basileios’un Konstantinopolis’e Geliş Anlatısı Üzerine Politik-Teolojik Bir Değerlendirme

A Political-Theological Evaluation for the Narrative of Basil I’s Arrival to Constantinople in *Vita Basilii*

Umur VAR

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Dr. Umur VAR

Mardin Artuklu Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Süryani Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Mardin, Türkiye

ORCID: [0000-0002-6928-8685](https://orcid.org/0000-0002-6928-8685)

e-mail: varumutt@gmail.com

Başvuru/Submitted: 29.03.2024

Kabul/Accepted: 23.09.2024

Atf: Var, Umur, “*Vita Basilii*’de I. Basileios’un Konstantinopolis’e Geliş Anlatısı Üzerine Politik-Teolojik Bir Değerlendirme”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 7/2 (Aralık 2024): 674-695.

Citation: Var, Umur, “A Political-Theological Evaluation for the Narrative of Basil I’s Arrival to Constantinople in *Vita Basilii*”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 7/2 (December 2024): 674-695.

Lisans/License:

Öz- İmparator I. Basileios’un yaşamını konu edinen *Vita Basilii*, hagiyografik öğelere sahip bir biyografi metnidir. Basileios’un torunu VII. Konstantinos Porphyrogenitus ya da onun hazırladığı bir yazar kurulu tarafından 10. yüzyılda kaleme alınan eser, Basileios’un imparator olmadan önceki yaşamını son derece detaylı bir şekilde ele aldıktan sonra, onun Bizans tahtına yükselişini ve ardından saltanatı süresince gerçekleştirdiği faaliyetlerini konu edinir. Eser, içeriğindeki yoğun sembolizm sebebiyle son derece önemlidir. Ancak bu sembolizm, bir alt metin okumasıyla incelendiğinde imparatoru methetmek için kurulmuş söz sanatlarından çok daha fazlasına işaret etmektedir. Eserde kullanılan kartal ve elma gibi kaynağını antik dönem retoriğinden ve Hristiyan sembolizminden alan motifler, imparatorun yaşam öyküsüne ustaca yerleştirilmiş öğelerden bazılarıdır. Derinlemesine incelendiğinde bu motiflerin egemenlik ve güç sembolizminin araçları oldukları görülmektedir ki hepsi Basileios’un gelecekte kudretli bir imparator olacağını simgeler. Bunun yanı sıra eserde yer verilen vizyon ve rüyalar da Basileios’u Bizans tahtına götüren olaylar silsilesinin Tanrı’nın birer planı olduğuna işaret etmektedir. Ancak tüm bu sembolizm imparatorun yaşamına kudret ve kutsiyet atfetmekten ziyade çok daha önemli bir amaca hizmet etmektedir: I. Basileios’un tahta geçiş anlatısını kahramanca bir çerçevede sunmak ve hanedanın taht üzerindeki hakkını pekiştirmek. Bu çalışmada, öncelikle *Vita Basilii*’de işlenen yoğun sembolik detaylar derin bir incelemeye tabi tutularak bunlara dair çeşitli alt metin okumaları yapılacaktır. Bu alt metin okumalarından hareketle I. Basileios’un ve Makedonya Hanedanı’nın meşruiyetini pekiştirme sebepleri ve *Vita Basilii*’nin bu amaca ne ölçüde hizmet ettiği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler- *Vita Basilii*, I. Basileios, Makedonya Hanedanı, politik-teolojik sembolizm, oneirokritik.

Abstract – *Vita Basilii*, which focuses on the life of Emperor Basileios I, is a biographical work with hagiographic elements. The work, written in the 10th century by Basileios’ grandson Konstantinos VII Porphyrogenitus or a committee of writers he commissioned, provides a detailed account of Basileios’ life. The work is extremely important due to the intense symbolism it contains. However, upon closer examination, this symbolism reveals much more than being merely a literary embellishment. The motifs used in the work, such as the eagle and the apple, originating from ancient rhetoric and Christian symbolism, are some of the elements skillfully placed in the life story of the emperor. When examined in depth, these motifs emerge as instruments of sovereignty and power symbolism, all of which foreshadow Basileios’ future as a powerful emperor. In addition, the visions and dreams in the work indicate that the series of events that led Basileios to the Byzantine throne were God’s divine plans. In this study, first of all, the intensely symbolic details covered in *Vita Basilii* will be subjected to in-depth research and various subtext readings will be subjected to in-depth analysis, and various subtextual readings will be conducted.

Keywords- *Vita Basilii*, Basileios I, Macedonian Dynasty, political-theological symbolism, oneirocritic.

Yayın Tarihi	26 Aralık 2024
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: İki İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-Turnitin
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26 December 2024
Reviewers	Single Anonymized - Two Internal (Editor board member) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

EXTENDED ABSTRACT

Vita Basilii, which contains the life of Basileios, the founder of the Macedonian Dynasty, was written in the 10th century by the emperor's grandson, Konstantinos VII Porphyrogenitus, or by a committee of writers he brought together. In the work, after mentioning Basileios' genealogy, the early periods of the emperor's life are discussed in detail. The following pages cover the story of Basil's arrival in Konstantinopolis, his rise to the Byzantine throne, and his activities during his reign. Due to the intense symbolism it contains, *Vita Basilii* presents an impression that is far from a secular biography, and in this respect, the work is also considered in the category of hagiography in the Byzantine literature. This symbolism was not placed in the text by the author or authors merely to praise the emperor; On the contrary, it is skillfully incorporated into the narrative to allude various predictions. In this respect, the symbolism in question was examined under two titles in the study. The first title covers various allegorical elements that derive from a mixture of ancient rhetoric and Christian symbolism. In this respect, the elements of the eagle and the apple come to the fore in the narrative. Both elements are included in the work in a way that predicts Basileios' sovereignty and his accession to the Byzantine throne. The second title points to a symbolism consisting entirely of dreams and visions. At this point, the vision and dream seen by Basileios' mother contained various divine elements, providing a sacred

background to Basileios' journey to Konstantinopolis and the subsequent narrative of his ascension to the throne. This holiness basically strengthens the emphasis that Basileios' journey was God's divine plan and that he ascended to the throne by God's grace.

All these symbolic elements and figures of speech in *Vita Basilii* reveal that the work is not solely aimed at praising the emperor. In fact, the work attempts to prove the legitimacy of the rulers of the Macedonian Dynasty, especially of Basileios I, on the Byzantine throne against the people, army and aristocracy, and this is one of the purposes of this work. So why did the Macedonian Dynasty find this necessary? The reason for this situation lies in the narrative of Basileios' ascension to the throne. After taking on various duties in the palace shortly after his arrival in Constantinople, Basileios quickly became close to the emperor of the period, Michael III (847-867), and this association eventually evolved into a friendship. As a result of this friendship, Basileios, who was deemed worthy of the title of *caesar*, could no longer tolerate Michael's poor imperial administration and killed the emperor with an assassination plan in 867, thus ascending to the Byzantine throne. Precisely because of this bloodstained throne change, the people, aristocracy and army opposed the legitimacy of the Macedonian Dynasty on the throne, and even some coup attempts were made against the dynasty. For this reason, members of the dynasty who ascended the throne sought to counter this opposition through political, administrative, economic, and social reforms. In addition, pro-Macedonian intellectuals also defended this legitimacy in their works. In this article, it is argued that *Vita Basilii* is one of the works written for his purpose and that it was an effort to establish a legitimate basis for the dynasty in the subtext of the intense symbolism it contained. During this discussion, deep subtextual readings of the symbolic elements mentioned will be conducted. Various explanations regarding the dreams and visions in the work, using oneirocritical data, will also be provided. Thus, the aim of consolidating the legitimacy of Basileios I and the Macedonian Dynasty, and the extent to which *Vita Basilii* served this purpose, will be examined in greater detail.

GİRİŞ

Politik işlev ve düzen bakımından Bizans İmparatorluğu, Tanrı tarafından görevlendirilen ya da atanan bir imparatorun elinde mutlak gücü toplayan bir teokratik otokrasi modeli sunar. Söz konusu model temellerini Hristiyan metafiziği ve aksiyolojisinden alır. Bu temeller üzerinden ise Bizans politik teolojisinin üç dinamiği yükselir: **i.** teokratik monarşinin teorik gerekçesi **ii.** imparator kültü **iii.** ideal imparatorluk.¹ Nitekim Bizans monarşisinin teorik gerekçesi imparatorluk ideasının kendisidir. Buna göre imparatorluk, Tanrı'nın göksel krallığının yeryüzündeki yansımasıdır. Dolayısıyla Bizans, politik teoloji kuramına göre insanoğlunun kurtuluşunun ve Tanrı'nın inayetinin yeryüzünde gerçekleşmesini sağlayan bir araçtır. Bu araç, imanlılar için adil, güvenli ve bereketli bir liman iken imansızlar için korkutucu ve zalim bir oluşum olarak tasvir edilir. Bizans politik teolojisinin ikinci dinamiği olan imparator kültü ise özenle yaklaşılması gereken bir kavramdır. Tanrı'nın göksel krallığının yeryüzündeki yansıması olan imparatorlukta, bu göksel krallığın hiyerarşisi olduğu gibi uygulanmalıydı. Zira göksel krallığın tek bir yöneticisi varsa yeryüzü krallığının da tek bir imparatoru olmalıydı. Haliyle monarşi de yeryüzünde tek geçerli yönetim usulü olarak belirlemektedir. Bizans politik teolojisine göre imparator, barış, adalet ve inanç birliğini evrensel boyutta sağlayan bir karakter olarak tanımlanmıştır. Aslında bu dinamiğin kökeninde antik dönemde sıkça rastlanılan Tanrı-kral kültü yatmaktadır. Bizans, bu kültü Hristiyanlaştırıp imparatorları Tanrı'nın gölgesi yahut İsa'nın vekili olarak tanımlamıştır.² Bundan hareketle denilebilir ki Bizans politik teolojisinde kutsal olan imparatorlar değil, imparatorluk makamıdır.

Bizans politik teolojisinde bu dinamiklerin doğuşu Konstantinopolis'in başkent yapıldığı, "ilk Hristiyan imparator" olarak kabul gören I. Konstantinos'un (324-337) tahtta bulunduğu, devlet kurumlarını reforma tabi tutularak yeniden şekillendirildiği ve tüm bu gelişmeleri destekleyen Caesarea Piskoposu Eusebios (ö.339) gibi bir retorik uzmanının en verimli çalışmalarını kaleme aldığı bir döneme denk gelmektedir. Zira tüm bu bileşimler söz konusu kuramı temellendirmeye tek elden yardımcı olmuş ve bu temel başarıyla atılmıştır. Öyle ki 4. yüzyıla karşılık gelen bu süreçte imparatorluk, Hristiyanlığın koruyucusu ve Greko-Romen kültürünün mirasçısı nitelikleri ile nispeten özgün kimliğini oluşturmaya başlamıştır. I. Konstantinos, bu dönemde Hristiyanlara karşı evvelden geliştirilen politikaları daha özgürlükçü bir noktaya taşıyarak Hristiyan itikadına yönelik pratiklere karşı serbestlik getiren bir politika izlemiştir; hatta bununla kalmayarak I. Nikaia Konsili (325) başta olmak üzere pek çok teolojik tartışmada neredeyse bir hakem konumunda yer almıştır.³ Dahası imparator, itikadın bir anlamda

¹ H. Arhweiler, *L'idéologie politique de l'Empire Byzantin*, Paris: PUF, (1975), 14-16.

² S. Runciman, *The Byzantine Theocracy*, Cambridge: CUP, (1997), 26-51; M. Struder-Karlen, "The Emperor's Image in Byzantium: Perceptions and Functions", *Meaning and Functions of the Ruler's Image in the Medierranean World*, ed. M. Bacci vd., Leiden: Brill, (2022), 134-171; D. Angelov, *Imperial Ideology and Political Thought in Byzantium*, Cambridge: CUP, (2007), 351-416; D. M. Nicol, "Byzantine Political Thought", *The Cambridge History of Medieval Political Thought*, ed. J. H. Burns, Cambridge: CUP, (2007), 51-87.

³ I. Konstantinos ve kilise konsillerine dair bk. Eusebios, *Vita Constantini II*, NPNF II-1, ed. P. Schaff ve H. Wace, NY: CLP Co, (1890), 61; Sozomenos, *Historia Ecclesiastica I*, NPNF, s. 15-17. Bu konudaki modern araştırmalar için bk. R. M. Grant, "Religion and Politics at the Council of Nicaea", *The Journal of Religion*, 55 (1975), 1-12; C. Odahl, *Constantine and the Christian Empire*, London: Routledge, (2004), 188-196; H. A. Drake, "The Impact of Constantine on Christianity", *Cambridge*

formülasyonunda ve çeşitli yönlerden denetiminde imparatorluk tahtını tamamen yetkili bir merci konumuna yükseltmiştir. Bu pratiklerin süreklilik kazanmasıyla birlikte devlet ve kilise bir nevi birbirinden ayrılmaz bütünün parçaları haline gelmiştir. Eusebios, bu gelişmeleri eserlerinde yansıtmaya çalıştığı Hristiyan imparator/imparatorluk algısını desteklemek adına öncül enstrümanlar olarak kullanmıştır. Bu noktada *imperium* ile *sacerdotium* arasında herhangi bir farklılık gözetilmediği de açıkça görülmektedir. Netice itibarıyla denilebilir ki 4. yüzyılda formüle edilen Bizans politik teolojisini pratikte I. Konstantinos; yazınsal ve entelektüel üretimde ise Eusebios temellendirilmiştir.

I. Konstantinos'un ardından Bizans politik teolojisinin hem imparatorluk makamında hem de entelektüel üretim noktasında yoğun yankı bulduğu diğer bir dönem ise I. Iustinianos (527-565) dönemidir. I. Iustinianos döneminde gerçekleştirilen askeri ve siyasi başarılar, imparatorluğu Roma idealine biraz daha yaklaştırmış ve imparator tıpkı I. Konstantinos gibi güçlü bir hükümdar kültürünün gerektirdiği pratikleri yerine getirmiştir. Aynı zamanda yine tıpkı Eusebios gibi dönemin tanığı olan Aya Sofya Kilisesi diyakozu Agapetos (ö.?) da 72 bölümden oluşan ve imparator için kaleme aldığı *Ekthesis* adlı *speculum principum*⁴ metninde Bizans politik teolojisine dair pek çok yazınsal mefhumu kullanmıştır.⁵ Eusebios ile benzer şekilde Iustinianos'a yönetim hakkının Tanrı tarafından tevdi edilmiş bir görev olduğunu vurgulayan Agapetos, aynı zamanda eserinde sıklıkla *imitatio dei*⁶ unsurları kullanmış ve dahası Tanrı tarafından atanan imparatorun Tanrı'nın evrensel krallığını adil bir düzen içerisinde yönetmesini ve bunun her türlü servet, şan ve şöhretten daha önemli olduğunu vurgulamıştır.⁷

6. yüzyıldan sonra Bizans politik teolojisine yönelik yazınsal faaliyetler I. Konstantinos ve I. Iustinianos devirlerindeki parlaklığından bir süre uzak kalmıştır. Ancak Makedonya Hanedanı'nın iktidarı ele geçirdiği 9. yüzyılda söz konusu yazınsal faaliyetler tekraren yoğun bir şekilde üretilmiştir. Bu çalışmanın merkezinde yer alan ve 10. yüzyılda kaleme alınan *Vita Basilii* adlı eser de bu yöndeki yazınsal faaliyetin bir ürünüdür. Makedonya Hanedanı'nın kurucusu I. Basileios'un hayatını konu edinen eser her ne kadar pek çok imparatorun biyografilerinde görülen menkıbevi enstrümanlara sahip olsa da bu enstrümanların alt metinleri incelendiğinde kaleme alınış amacı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Companion to the Age of Constantine, ed. N. Lenski, Cambridge CUP, 2005, s. 111-136; T. Kaçar (ed.), *İznik Konsili'nin Siyasi ve Entelektüel Tarihi*, Ankara: TTK Yayınları, 2023.

⁴ Bizans'ta ilk örneğine 4. yüzyılda rastlanılan ve eğitim amacı taşıyan bu tür, prensler için siyasi, ekonomik, askeri ve bürokratik idareye dair çeşitli öneriler sunmaktadır. D. Angelov'a göre Bizans yazınındaki *speculum principum* eserleri üslup bakımından iki farklı grupta değerlendirilebilir. İlk grup, Cyreneli Sinesius'un (ö.414) *De Regnum (Krallık Üzerine)* adlı eserinde gözlemlendiği gibi yazıya geçirilmiş söylev niteliğindedir. Diğer grup ise Agapetos'un *Ekthesis* adlı çalışmasındaki gibi farklı bölümlerden oluşan, akrostişler, çeşitli vecizler ve aforizmalar da dahil olmak üzere yüksek sanatın uygulandığı eserlerden meydana gelmektedir. Bk. G. Prinzing, "Byzantine Mirrors for Prince: An Overview", *A Critical Companion to the "Mirrors for Princes" Literature*, ed. N. L. Perret ve S. Péquignot, Leiden: Brill, (2023), 108-135; D. Angelov, *Imperial Ideology*, 184-186.

⁵ PG, 86/1, ed. P. Migne, s.1163-1186. E. Barker, bu metni İngilizceye kısmen çevirmiştir. Bk. E. Barker, *Social and Political Thoughts in Byzantium from Justinian to the Last Palaeologos*, Oxford: Oxford University Press, 1957, s. 54-61. Ayrıca bk. P. Henry, 'A Mirror for Justinian: The Ekthesis of Agapetus Diaconus', *GRBS* 8 (1967), 281-308; I. Sevckenko, 'Agapetus East and West: The Fate of a Byzantine "Mirror of Princes"', *RESEE*, 16 (1978), 3-44.

⁶ *Imitatio-Dei*, Tanrı'yı ya da tanrısal unsurları taklit etmek üzerine kurulu bir doktrindir. Genelde Hristiyan hükümdarlara atfedilen *imitatio-dei*, temelde Tanrı'nın evrensel krallığı yönettiği gibi Tanrı'nın görevlendirdiği kişilerin de yeryüzündeki ideal Hristiyan devleti, Tanrı'ya benzer bir hüküm anlayışıyla yönetmesi fikri etrafında yoğunlaşmaktadır. Bk. P. K. Hosle, "Understanding Imitatio-Dei in the Holiness Source, *Vetus Testamentum*, (2022), 1-23.

⁷ PG, 86/1, 1166.

Bu çalışmada, bahsolunan amaç ve bu amacın akisleri incelenecektir. Bu inceleme için öncelikle Makedonya Hanedanı kurucusu I. Basileios'un tahta çıkışına dair kroniklerde yer alan veriler sunulacak, sonrasında temelde aynı olan olay örgüsünün *Vita Basilii*'deki yansımaları değerlendirilecektir.

1. Bizans Kroniklerinde I. Basileios'un Tahta Çıkış Anlatısı

Bizans İmparatorluğu'nun Makedonia Theması'nda çiftçi bir Ermeni ailede 811'de dünyaya gelen Basileios, dönemin önde gelen Makedonya Hanedanı yanlısı kaynaklarından Symeon Logothetes'in (ö. 10. yüzyıl) Kroniği göre Makedonia'da bir süre *Strategos* Tzantzes'in emrinde çalışmış ancak hizmetleri beğenilmeyince bu görevinden ayrıлып Konstantinopolis'e gitmeye karar vermiştir.⁸ Ancak Symeon'a göre bu Basileios'un başkente ilk ziyareti değildir. Öyle ki Bulgar Hanı Krum'un (803?-814) hüküm süresi boyunca Makedonia'da yapmış olduğu yoğun saldırılara mukavemet edilmesinde önemi destekler sunan halk, dönemin Bizans imparatoru tarafından ödüllendirilmek üzere Konstantinopolis'e davet edilmiştir. göre bu kişiler arasında genç Basileios da bulunmaktaydı.⁹ Tarihçi ve din adamı Theophanes'in (ö.817) 813 yılında bitirdiği kroniğini devam ettirmesi için İmparator VII. Konstantinos Porphyrogennitus'un (915-959) görevlendirdiği Genesisios'un (ö. 10. yüzyıl) kaleme aldığı *Basileia* adlı çalışmada ise yalnızca Basileios'un özündeki erdem ve cesaretin ona Konstantinopolis yolunu açtığını belirtmektedir; ancak bu tarih çalışması, Symeon Logothetes'in aksine Basileios'un yaşamının daha erken evrelerine değinmemektedir.¹⁰

Her iki kaynak da ilerleyen sayfalarda incelenecek olan *Vita Basilii*'deki detayların aksine Basileios'un Konstantinopolis'e geliş sebebine "daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak" gibi kısa verilerle değinmişlerdir. Bu kaynaklara göre, Basileios, başkente geldiğinde bir süre Altın Kapı'nın yakınında yer alan Aziz Şehit Diomedes Manastırı'nda çeşitli görevlerde bulunmuştur.¹¹ Bu süreçte manastırı ziyaret eden İmparator Theophilos (829-842) ile tanışan Basileios, kısa süre sonra sarayda *protostrator* unvanıyla görevlendirilmiştir.¹² Symeon Logothetes, Basileios'un saraydaki bu görevi esnasında imparatorun oğlu ve halefi Mikhael ile arkadaşlık kurduğunu belirtirken 949'da Bayeux ve Rennes Kontu II. Berengar (949-961) tarafından Konstantinopolis'e gönderilen bir elçilik heyetine başkanlık eden Cremonalı Liutprand (ö. 972), bu ziyareti esnasındaki gözlemlerini ve duyularını aktardığı eserinde Basileios'un, Aziz Şehit Diomedes Manastırı'nda keşiş yardımcılığı yaparken bu manastırı ziyaret eden Mikhael ile tanıştığını ve saraydaki atların bakımı için Mikhael'in, Basileios'u himayesine aldığını kaydetmektedir.¹³ Mikhael'in ne zaman ve hangi vesile ile sarayda görevlendirildiğine ilişkin farklı veriler sunan bu kayıtların hangisinin daha güvenilir olduğunu

⁸ *Symeon Magistri et Logothetae Chronicon*, ed. H. G. Beck, A. Kambylis, R. Keydell, Berlin: De Gruyter, (2006), 180, (13-14). Ayrıca bk. R.J.H. Jenkins, "The Chronological Accuracy of the 'Logothete' for the Years A.D. 867-913", *Dumbarton Oaks Papers* 19 (1965), 91-112

⁹ *SL*, 178-180.

¹⁰ Genesisios, *Basileia: On the Reign of the Emperors*, çev. A. Kaldellis, Canberra: AABS, 1998. IV/76, s. 94-95.

¹¹ *SL*, 234-238; *Basileia*, 95.

¹² İmparatorun atlarına bakmakla görevli seyis. Bilhassa 11. yüzyıldan sonra bu unvanın sahipleri askerî birtakım sorumluluklara da sahip olmuşlardır. Bk. J. B. Bury, *The Imperial Administrative System in the Ninth Century*, London: Oxford University Press, (1911), 117-118

¹³ Liutprand of Cremona, *Antapodosis*, ed. J. Bekker, Hannover-Leipzig: (1915), 1.8.

belirlemek pek mümkün değildir. Zira ilgili eserlerin hepsi 10. yüzyılda kaleme alınmıştır. Dolayısıyla söz konusu eserlerin yazarları bu konuda daha önceki duyumlara bağlı kalarak çeşitli veriler sunmuşlardır. İzlediği yol tartışmalı olsa da Basileios'un, Aziz Şehit Diomedes Manastırı'na hizmet ederken Amorion Hanedanı'nın talebi üzerine *protostrator* olarak saray hiyerarşisine dahil olduğu ve bu görevi aracılığıyla Mikhael ile yakınlık kurmaya çaba gösterdi aşıkardır. Bu çaba başarıya ulaşmış ve Mikhael (III. Mikhael adıyla) 847'de tahta çıktığında Basileios onun en yakınlarından biri olmuştur. Hatta III. Mikhael, Basileios'a o denli güvenmiştir ki metresinin saraya girişini sağlamak amacıyla onu Basileios ile evlendirmiştir. Fakat imparatorun ailesi bu yakınlığı tehlikeli görmüştür. Öyle ki önce III. Mikhael'in annesi Theodora, bu yakınlığın oğlunun sonunu getireceğine dair çeşitli vizyonlar görmüş ve farklı zamanlarda oğlunu bu konuda uyarmıştır.¹⁴ Ardından imparatorun dayısı *Caesar* Bardas, Basileios için "aramıza hepimizi yutacak bir aslan aldık" diyerek bu tepkiyi açık bir şekilde ifade etmiş ve böylece Bardas-Basileios mücadelesi de başlamıştır. Ancak bu mücadelenin kazananı dönem itibarıyla İmparator III. Mikhael'e daha yakın olan Basileios olacaktır. İmparatorun politik kararlarının yanında özel yaşamıyla da yakından ilgilenen ve kontrolü elinde tutmak isteyen Bardas, III. Mikhael'in desteğini neredeyse tamamen kaybetmiş ve imparatorun da onay vermesi üzerine darbe teşebbüsünde bulunduğu iddiasıyla Basileios tarafından 866'da öldürülmüştür. Basileios ise aynı yıl III. Mikhael tarafından *caesar* unvanıyla taçlandırılmıştır.¹⁵ Bu süreçte çeşitli odaklardan aldığı destekle Basileios, henüz yirmili yaşlarında olan III. Mikhael'in de tamamen kendi nüfuzu altına girdiğini fark etmiş, eğlenceye düşkün olan ve bu sebeple sarhoş (ó Μέθυσος)¹⁶ lakabıyla anılan imparatorun yönetim usulüne karşı tamamen cephe almaya başlamıştır. İmparatorun kolay yönlendirilebilir olması, hızlı ve istikrarsız kararlar vermesi ve bu kararların sonuçlarının *caesar*'ın konumunu da olumsuz etkilemesi sebebiyle Basileios, 23 Eylül 867'de saraydaki bir davetin ardından sarhoş bir şekilde dairesine giren III. Mikhael'i, düzenlediği bir kumpas ile öldürmüştür.¹⁷ Bu kanlı darbenin ardından I. Basileios tahta çıkarak Makedonya Hanedanı dönemini başlatacak ancak selefini katlettiği için hanedana karşı darbe teşebbüslerine varan bir muhalefetle karşılaşacaktır.

Öyle ki Bizans kanunlarına göre imparatora ya da hanedana herhangi bir suikast girişiminde bulunmanın ölümle cezalandırılması bir gerekliliktir.¹⁸ Fakat aynı zamanda bu gereklilik söz konusu girişimin başarıya ulaşmasıyla geçerliliğini yitirebilecek bir gerçekliktir. Yine de her ne kadar başarılı bir taht devri söz konusu olsa da izlenilen kanlı yöntem sebebiyle I. Basileios, tahta ilk çıktığında halk, ordu ve aristokrasiden çeşitli muhalif sesler yükselmiş ve bu sesleri yatıştırabilmek için çeşitli kanallara

¹⁴ *SL*, 181; *Basileia*, 97.

¹⁵ *SL*, 247-251; *Basileia*, 93-94.

¹⁶ İmparatorun bu unvanıyla ilgili bk. A. Markopoulos, "Voices from the Center: Constantine VII Porphyrogenetos and the Macedonian Dynasty in Contemporary Historiography," *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogenetos*, ed. N. Gaul vd., Wiesbaden: Harrasowitz, 2018, 22– 38.

¹⁷ *SL*, 255-258.

¹⁸ Bk. J. A. Stumpf, "On the Mutilation Blinding of Byzantine Emperors From the Reign of Heraclius I Until the Fall of Constantinople", *JAHA*, 4/3 (2017), 46-54; M. Eisner, "Killing Kings: Pattern of Regicide in Europe. AD 600-1800", *BJC*, (2012), s. 1-22; T. Shawcross, "Ethnic and Religious Violence in Byzantium", *The Cambridge World History of Violence III*, ed. M. S. Gordon vd., Cambridge: CUP, (2020), 287-312.

başvurulmuştur. Bu çalışmanın merkezinde yer alan *Vita Basilii* adlı eser de tam olarak bu doğrultuda kaleme alınmıştır. Burada sözü edilen “kanalları” detaylandırmak adına bu çalışmada öncelikle biyografik-hagiografik esere dair temel bilgiler verilecek, ardından I. Basileios'un Konstantinopolis'e gelişi ve tahta çıkışı bir kere daha fakat bu kez *Vita Basilii*'nin yazar/larının kalemiyle sunulacaktır. Böylece söz konusu yer alan alegorik ifadelerle yönelik bir alt metin incelemesi yapılarak eserin yazılış amacı açık bir şekilde ortaya konacaktır.

2. Vita Basilii: Kısa Bir Literatür Değerlendirmesi

Orta dönem Bizans İmparatorluğu tarihinin önde gelen kaynaklarından Theophanes Continuatus'un *Khronographia*'sının beşinci kitabı olan *Vita Basilii*, adından da anlaşılacağı üzere İmparator I. Basileios'un yaşamını konu edinen biyografik-hagiografik bir eserdir.¹⁹ 10. yüzyılın ikinci çeyreğinde kaleme alınan bu eser, Bizans literatürü araştırmacıları tarafından önceleri I. Basileios'un torunu İmparator VII. Konstantinos Porphyrogennitus'a (913-959) atfedilmiş olsa da Polonyalı filolog ve tarihçi I. Ševčenko (ö. 2009), karşılaştırmalı literatür okumalarından hareketle çalışmanın, VII. Konstantinos Porphyrogenitus'un oluşturduğu yazarlar kurulu tarafından kaleme alındığını savunmuştur.²⁰ Eserin önsözünde I. Konstantinos'tan itibaren tüm imparatorların ve onların önde gelen görevlilerinin hayatlarının konu alınacağına dair bir plan çizilmiş olsa da kaynak yetersizliği ve VII. Kantsantinos'un çok daha önemli idari görevleri olduğundan bu plan sadece hanedanın kurucusu I. Basileios'un hayatı ile sınırlı kalmıştır.²¹ Bunun haricinde yine önsözde eserin yazılış amacının I. Basileios'un başarılarını anlatmak ve böylece sonraki imparatorlara bir rehber oluşturmak olduğu da belirtilmiştir. Bu yönden eser *speculum principum* türünde de değerlendirilebilir. Eserin kaynak olarak kullandığı çalışmalar kesin bir şekilde tespit edilemese de Orta Çağ tarihi ve edebiyatı uzmanı W. Treadgold, VII. Konstantinos'un, günümüze erişemeyen beş önemli kaynaktan yararlandığını savunmaktadır. Bu eserler arasında Paphlagonialı Niketas'ın *Gizli Tarih* ve *Vita Ignatius* adlı çalışmaları, İmparator VI. Leon tarafından kaleme alındığı düşünülen I. Basileios'a yönelik methiye, saray arşivleri ve sözü edilen yazarlar kurulunun imparatora sunduğu eserler yer almaktadır.²²

Vita Basilii, aynı zamanda bir methiye çalışması olması sebebiyle I. Basileios'un, Thrakia'da meskün çiftçi bir ailede doğmasına rağmen Tanrı'nın inayetiyle Bizans tahtına oturmasının ve taht yıllarındaki siyasi faaliyetlerinin yanı sıra onun erdemlerini ve yönetim biçimini çeşitli kutsallarla betimlemiş ve imparatoru neredeyse bir aziz gibi resmetmiştir. Bu durumun ilk başta eserin yazarı ya da planlayıcısı olan İmparator VII. Konstantinos'un, hanedanının kurucusu olan atasını yüceltmesiyle

¹⁹ Eserin Bizans literatüründeki konumuna dair bk. P.V. Codeso, “In Search of a Byzantine narrative canon: the *Vita Basilii* as an uncanonical work”, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 9/2 (2015), 173-190; C. Gerhold-V. Errain, “La dimensión política del género hagiográfico: La *Vita Basilii*, ¿una hagiografía imperial?”, *Temas Medievales*, 21 (2013), 29-47.

²⁰ *Chronographiae Quae Theophanis Continuati Nomine Fertur Liber Quo Vita Basilii Imperatoris Amplectitur*, ed. veçev. I. Ševčenko, CFHB XLII, Berlin/Boston: de Gruyter, (2011),-3-7; I. Ševčenko, “Re-reading Constantine Porphyrogenitus”, *Byzantine Diplomacy: Papers from the Twenty-Fourth Spring Symposium of Byzantine Studies*, ed. J. Shephard ve S. Franklin, Aldershot: Variorum, (1992), 167-195; A. J., Tonybee, *Constantine Porphyrogenitus and His World*, NY: OUP, (1973), 575-598; W. Treadgold, *Middle Byzantine Historians*, NY: Palgrave Macmillan, (2013), 178.

²¹ VB, 7.

²² Treadgold, *Historians*, 168-169.

basitçe açıklanabilir. Ancak I. Basileios, VI. Leon ve VII. Konstantinos döneminde imparatorların ya da hanedan yanlısı entelektüellerin eserlerinin pek çoğunda göze çarpan önemli bir nokta vardır: hanedanın taht üzerindeki meşruiyetini sağlamlaştırmak. Bu noktaya bir sonraki başlıkta detaylıca değinilecektir.

Theophanes Continuatus'un *Khronographiası*'nın günümüze ulaşan en erken kopyası 11. yüzyıla tarihlendirilmiş olup Vatikan'da muhafaza edilmektedir. (Vaticanus Graecus 167).²³ Bu *Khronographia*'nın içerisinde yer alan *Vita Basilii*'ye yönelik en erken çalışma bir *editio princeps* olup teolog ve Vatikan Kütüphanesi görevlisi L. Allatius (ö. 1669) tarafından 1653'te hazırlanmıştır.²⁴ Allatius'un bu edisyonu, bazı düzenlemelerle birlikte Fransız teolog F. Combefis (ö. 1678) tarafından 1678'de hazırlanan bir diğer *Khronographia* edisyonuna eklenmiştir.²⁵ Birkaç yüzyıl sonra ise Alman teolog A. I. Bekker (ö. 1871), Allatius ve Combefis edisyonlarını *Corpus Scriptorum Historia Byzantinae* adlı külliyat dahilinde önemli bazı düzeltmelerle yeniden yayımlamıştır.²⁶ Bu edisyondan kısa bir süre sonra, 1863'te Fransız teolog P. Migne (ö. 1875) de eserin benzer bir edisyonunu *Patrologia Graeca* külliyatında için hazır hale getirmiştir.²⁷ *Vita Basilii*'ye dair daha modern bir edisyon yayımı ise el yazmasının hikayesi, karşılaştırmalı literatür okuması ve edisyon incelemeleriyle birlikte I. Ševčenko tarafından 2011'de tamamlanmıştır.²⁸ Ševčenko'nun bu edisyonunda aynı zamanda eserin İngilizce çevirisine de yer verilmiştir. Bu makalede ise Ševčenko'nun çift dilli edisyonu temel alınmıştır.

Vita Basilii'ye dair modern araştırma çalışmaları 20. yüzyılın ilk yarısında başlamış olup bu dönemde kaleme alınan çalışmalarda I. Basileios'un yaşam öyküsü -seküler bir biyografi- olarak değerlendirmiştir.²⁹ Uzun bir süre Bizans literatürü uzmanları tarafından geçerli kabul edilen bu değerlendirmeler günümüzde çeşitli eleştirilere tabi tutulmaktadır. Bu eleştirilerin başında eserin salt bir biyografi çalışması şeklinde tasnif edilmesi ve dahası Bizantinist P. J. Alexander'ın (ö. 1977) bu çalışma ile klasik biyografi yazınının dirilmeye başladığı fikri gelmektedir.³⁰ W. Treadgold, bu fikre tamamen karşı çıkarak *Vita Basilii*'nin tek bir edebi tür altında değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmiş ve içeriğindeki zengin retorik bakımından bu eserin biyografi, tarih, hagiyografi ve/veya methiye başlıkları altında konumlanabileceğini savunmuştur.³¹ Filolog P. Varona ise Alexander'ın biyografi, encomium ve hagiyografi arasındaki farklılıkları önemsemediğini ve bu yüzden eseri, literatür bağlamında hatalı yorumladığını belirtmiştir.³² *Vita Basilii* incelemelerindeki diğer eleştirel nokta ise eserin seküler bir içeriğe sahip olduğu vurgusudur. Bu konuda A. Markopoulos, "The Emperor Basil I and Hippolytus:

²³ *Vat. Gr., 167.* https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.167 (çevirmiş erişim tarihi: 19.03.2023).

²⁴ L., Allatius, EP, *Σύμμικτα*, Cologne, (1653), 1-178. VB, 30. Ševčenko, bu edisyonun Köln'de değil de Amsterdam'da basıldığını vurgulamaktadır. Bk. VB, 30.

²⁵ F. Combefis, *Scriptores post Theophanem*, CP, Venice: B. Javarina, 1678 (2. Basım 1729).

²⁶ *Oi Meta Theophanin, Ioannes Cameniata, Simeon Magister, Georgios Monachus*, ed. I. Bekker, Bonn: Weber, 1838.

²⁷ *Scriptores post Theopanem*, PG 109, ed. P. Migne, Paris:P. Migne (editörün basımı), 1861.

²⁸ Bk. dn. 20.

²⁹ Bk. P. J. Alexander, "Secular Biography in Byzantium", *Speculum*, 15/2 (1940), 194-209; J. Romilly, "The Classical Background of Scriptores post Theophanem", *DOP*, 30/8 (1954), 11-30.

³⁰ Bk. Alexander, "Secular Biography", 194-209.

³¹ Treadgold, *Historians*, 165.

³² P. Varona, "In Search of Byzantine Narrative Canon: The Vita Basilii as an Unconventional Work", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 39/2 (2015), s. 173-190 Bk. Alexander, "Secular Biography", 194-209.

Legend and History” başlıklı makalesinde, eserde bir imparator biyografisinde kullanılabilecek seküler imgelerin varlığının yanı sıra anlatının Kutsal Kitap’a yapılan atıflarla kurgulandığını belirterek *Vita Basilii* tasnifinin biyografik-hagiyografik olması gerektiğini belirtmiştir.³³ Doğrusu *Vita Basilii*, Bizans literatürü dahilinde değerlendirmek için metnin sadece genel çerçevesine bakmak yeterli değildir. Zira tüm bu tartışmalar, eserde hitap edilen kitlenin ve işlevin içerikteki sözcük ve sosyo-ideolojik verilerle beraber ele alınmamasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki bu eser, tüm metinsel özellikler ile bağlamın (tarihsel arka plan, hâkim ideoloji ve işlevsellik gibi) ortak bir kümede incelenmesini gerektirmektedir. Bu noktada çalışma, seküler ve klasik bir emperyal biyografi düzleminde değerlendirilebileceği gibi imparatorun yaşamının theo-sentrik bir akışla ve Kutsal Kitap öğeleri kullanılarak yansıtılmasından dolayı hagiyografi başlığı altında da tasnif edilebilir. Bunların haricinde söz konusu motif ve akış dahilinde imparatora atfedilen karakteristik özelliklerin yoğunluğu da eseri bir encomium çalışması olarak görmeyi de mümkün kılmaktadır. Üstelik eser, Bizans politik-teolojisini Basileios ve Makedonya Hanedanı üzerinden yeniden tanımlayarak hitap edilen kitleyi etkileme gayreti taşımakta ve bu etkiyi de kolektif bilinçte yer alan klasik emperyal imgeler ile Hristiyan theo-sentrizmini harmanlayarak sağlamaya çalışmaktadır. Nihayetinde *Vita Basilii*’nin aslında “hibrit bir konseptte” sahip olan ve sadece bir edebi türde tasnifi pek de mümkün olmayan bir çalışma olduğunu söylemek mümkündür.

Bu kısa literatür değerlendirmesinin ardından şimdi I. Basileios’un Konstantinopolis’e gelişine dair *Vita Basilii*’deki ilgili pasajların alt metinleri incelenecek ve metindeki çeşitli alegorik ifadeler ile bu ifadelerin kullanım amaçları açıklanarak makalenin temel argümanları sunulacaktır.

3. *Vita Basilii*’de I. Basileios’un Konstantinopolis’e Geliş Anlatısı

Vita Basilii’nin yazar ya da yazarları, kurguyu güçlendirmek ve imparatorun yaşamına kutsiyet atfetmek adına Konstantinopolis yolculuğu öncesinde, Basileios’un çocukluğunu ve erken gençliğini dört önemli güç ve emperyal sembolizm ile betimlemiştir. Yukarıda incelenen kroniklerin aksine önemli detaylar barındıran tüm bu betimlemelerin zemininde bazen alegorik bazen de açık bir imparator-taht öngörüsü bulunmaktadır. Bu betimlemelerden ilki Basileios’un bir kartal tarafından korunduğu anlatısıdır:

Hasat vaktinde [Basileios’un] anne ve babası tarlaya giderek çalışanlara nezaret ediyor ve onları çalışmaya teşvik ediyorlardı. Güneş yakıcı öğle ışınlarını en yoğun şekilde yaymaya başladığında, [ailesi, Basileios için] samanlardan bir tür barınak yaptılar. Uyuyabilmesi ve kavurucu sıcaktan zarar görmeden günü geçirebilmesi için çocuğu oraya yerleştirdiler. Onlar çalışanlarla meşgulken, bir kartal çocuğun üzerine kondu, kanatlarını açtı ve ona gölge sağladı. Bunu görenler, “Kartal, çocuğa ölüm getirebilir” diye bağırınca, şefkatli anne, hemen yavrusunun yanına koştu. Anne, kartalın çocuğa gölge sağladığını ve ona nazikçe baktığını gördüğü halde korkacak bir şey olmamasına rağmen kuşa bir taş fırlattı.

³³ A. Markopoulos, “The Emperor Basil I and Hippolytus: Legend and History”, *History and Literature of Byzantium in the 9th-10th Century*, Aldershot: Variorum, 2004, xix.

*Böylece kuş uçu ve uzaklaştı ya da öyle göründü. Anne çalışanların yanına döndüğünde kartal döndü ve çocuk üzerinde yine gölge oluşturdu. Çalışanlar bunu bir kez daha gördü. Anne çocuğun yanına koşup bir taş daha fırlattı. Ancak çalışanlar bunun ikinci defa olmasını ilahi bir öngörü olarak yorumladılar. Bu olay aynı şekilde üçüncü defa yaşandı. **Tanrı her zaman bu şekilde, büyük olaylar meydana gelmeden çok önce, gelecek olana dair bazı sembolik imalarda bulunur.** Aynı şey Basileios'un çocukluğu boyunca başına pek sık geldi. O uyurken gölgesini onun üzerine yansıtan bir kartalla sık sık karşılaşılırdı. Ancak bu olay pek ilgi görmemişti. Çünkü onun erdemleri ortaya çıkmadan önce, bu basit ve mütevazı insanlardan oluşan ailede ne olursa olsun, bu kadar önemli bir kimsenin yetişeceği kimsenin aklına gelmemiştir.³⁴*

Yukarıdaki alegorik anlatı Basileios'u koruyan bir kartal imgesi merkezinde kurgulanmıştır. P. J. Krause'a göre modern dünyada genelde Bizans'a atfedilen bu kartal sembolizmi, kaynağını Mezopotamya mitolojisinde bulmuş ve Bizans yazın kültüründe de tıpkı diğer Yakın Doğu kültürleri gibi bu sembol miras alınıp çeşitli amaçlarla kullanılmıştır.³⁵ R. Wittkower (ö.1971) ise geniş bir coğrafyada dolaşımda olan bu sembolik imgenin, Bizans yazınında diğer kültürlerden pek farklı olmayarak Tanrıyı ve tanrısallığı çağrıştıran bir hakimiyet sembolü olduğunu savunmaktadır.³⁶ Zira, kartal, Antik Yunan mitolojisinde kesin bir şekilde ilahi karaktere sahip olan tek kuş türüdür ve Zeus'a oldukça yakın tasvirlerden biridir. Haliyle materyal kültürde de bu yakınlık göze çarpmakta ve kartal, geometrik vazolar ile Zeus heykelciklerinde tanrının sol elinde konumlanmaktadır.³⁷ Anadolu'daki Yunan şehir devletleri, Ptolemaioslar, Hittitler ve Asuriler gibi pek çok Yakın Doğu kültüründe kartal aynı zamanda hâkim güç ile de ilişkilendirilmiş ve çeşitli sikkelerde de yerini almıştır.³⁸ Eski Ahit'te ise kartal sembolizminin ilahi karakterini bir kez daha bulmak mümkündür. *Çıkış* 19/4'te İsrailoğullarının Mısır'dan "kartal kanatlarıyla" taşındığından bahsedilmektedir ve anlatı aynı şekilde *Tesniye* 32:11'de de tekrarlanır. Eski Ahit'te bu ayetler haricinde tam olarak 26 defa kullanılan kartal sembolizmi genel olarak Tanrı'dan gelen güç, güven ve ilginin tanımlayıcısı olmuştur.³⁹ Hristiyan kültürde ise kartal, dirilmiş İsa'yı sembolize etmektedir ki burada yine ilahi bir güç tanımlayıcısı olarak belirmektedir. Augustinus (ö. 430), Ambrosius (ö. 397) ve Pseudo-Ambrosius'un (ya da Ambrosiaster) eserlerinde kartal, çoğunlukla düşmanı yılan ile tasvir edilir ve ikisinin arasındaki mücadeleye İsa ile şeytan arasındaki

³⁴ VB, 23-25.

³⁵ P. J. Krause, "The Mesopotamian Origins of Byzantine Symbolism and Early Christian Iconography", *Valley Humanity Review*, (2015 Spring), 1-13.

³⁶ R. Wittkower, "Eagle and serpent. A Study in the Migration of Symbols", *JWCI* II/4, (1939), 293-325

³⁷ Çoğunluğu MÖ. 8. yüzyıla tarihlenen bu buluntularla ilgili bk. *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, VIII/2, ed. ve rd. H. J. Ackermann ve J-R Gisler, Zurich: Artemis & Winkler Verlag, 1997, 219-221.

³⁸ Bk. S. Voegtli, "The Eagle as a Divine Symbol in Ancient Mediterranean", *Symbols and Models in the Mediterranean*, ed. A. Barnes ve M. Salerno, NuP: CSP, 107-123.

³⁹ Detaylı bilgi için bk. S. W. Werlin, *Eagle Imagery in Jewish Relief Scripture and Late Ancient Palestine: Survey and Interpretation*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), University of North Carolina at Chapel Hill, MA in the Department of Religious Studies, 2019, Chapel Hill; H-G. Wüch, "Like an eagle carries its young", *HTS Theologische Studien*, 72/3 (2016), 1-6.

mücadelenin alegorik bir yansıması olarak belirir.⁴⁰ 20. yüzyılın en önemli arkeolojik buluntuları arasında yer alan ve MS. 6. yüzyıla tarihlendirilen Antiocheia Kadehi'ndeki kartal figürü ise tahta oturmuş İsa'nın ayaklarının yanında kendisine yer bulmuştur.⁴¹

Beslendiği Antik dönem ve Hristiyan retorik öğelerinden hareketle Bizans yazın kültüründe kartal sembolizminin yukarıdaki verilerden bağımsız olacağını düşünmek yanlış olur. Dolayısıyla Bizans literatüründe de kartal sembolizmi hükümdarlık ve ilahi güç ile bağlantılı bir alt metin sunar. Açıklamalardan da anlaşıldığı üzere *Vita Basilii*'de yazar/lar, Basileios'u kanatlarıyla koruyan kartal imgesiyle onun Tanrı'nın planı dahilinde hükümdar olacağı öngörüsüne dair oldukça erken bir gösterimini gözler önüne sermektedir.⁴² Üstelik yazar/lar, önce bu sembolizm ile anlatılmak istenileni tarlada çalışan karakterler üzerinden açıklamış daha sonra da metnin içerisinde direkt olarak yorumlamışlardır (*yukarıdaki alıntıda belirtilmiştir*). Bu verilerin ışığında söz konusu pasajda kartalın koruyucu figür olarak seçilmesinin sebebinin tesadüfi olmadığı da ortaya çıkmaktadır.

Kartal motifi haricinde yazar/lar, Basileios'un henüz çocukken yaşadığı bir diğer olay üzerinden de benzer bir sembolik anlatım sunmaktadır:

*Krum'un halefi Mutragon (Omurtag), onlara [Thrakia'daki Bizans tebaası] öfkeleni ve çok fazla işkence yaptıktan sonra pek çoğu şehit edildi. Ancak kısa süre sonra Tanrı, halkına şefkat gösterdi ve onların [Mutragon'un takibatından] kurtulmalarını sağladı. Hristiyan halk evlerine dönmek üzere serbest bırakılmak üzereyken, o [Mutragon] kalabalığın önüne geldi. Görünüşü asil olan Basileios adlı çocuğunun çekici bir şekilde gülümsediğini ve eğlendiğini gördü. [Mutragon] onu kendisine doğru çekti ve ona gerçekten **olağanüstü büyüklükte bir elma** verdi. Son derece iyi olan ve aynı zamanda kralın kucagında kendinden emin bir şekilde dinlenen ve doğal tavırlarıyla asaletini sergileyen bu çocuk, hükümdarı hayrete düşürdü.*⁴³

Vita Basilii'deki bu anlatı babası Krum'un (803-814) ölümünün ardından 814'te tahta çıkan Bulgar Hanı Omurtag'ın (814-831) Hristiyanlara karşı geliştirdiği çeşitli takibatları konu edinmiştir. Omurtag, Krum zamanında savaş esiri olarak alınan ve Bulgar topraklarına yerleştirilen Hristiyan Bizans halkına çeşitli zulümlerde bulunmuş; öyle ki Ioannes Skylitzes (ö.1101?), *Synopsis Historiarum* adlı eserinde bu hadiselerden bahsederken Omurtag'ın Hristiyanlara karşı seleflerinin acımasızlığından çok daha ileri boyutta bir politikaya sahip olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴ *Vita Basilii*'de çocuk yaşta Basileios'un ailesi ile birlikte bu esirler arasında yer almasının bu denli detaylandırılması eserin hizmet ettiği amaç düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır. Zira esirler, evlerine dönerken Basileios'un, Omurtag'ın

⁴⁰ Wittkower, "Eagle and serpent", 313-135.

⁴¹ H. H. Arnason, "The History of the Chalice of Antioch", *The Biblical Archeologist*, 4/5 (1941), 49-64.

⁴² İmparator olmadan önce bir kartal tarafından korunma motifi Theophanes'in *Khronographia*'sında da işlenmiş önemli bir alegorik anlatıdır. İmparator II. Iustinianos'a (ikinci defa tahta çıkışı 705-711) karşı ayaklanan Philippikos Bardanes, Kephalaria'ya sürülmüş ve burada kaldığı sürede bir kartal tarafından korunmuştur. Hazarlardan aldığı destekle Konstantinopolis'te büyük bir ayaklanma daha çıkaran Philippikos, bu kez başarı elde ederek 711'de tahta oturmuştur. Bk. *Theophanis Chronographia*, ed. C. R. de Boor, Leipzig: Teubner, 1883, 372 ve 378-279.

⁴³ VB, 20-23.

⁴⁴ Ioannes Skylitzes, *Synopsis Historiarum*, 4-6 ve 40-43; Ayrıca bk. Genesios, *Basilea*, 12-13 ve 36-37.

dikkatini çekmesi ve Bulgar hanının ona “büyük bir elma” vermesi anlatıda aydınlatılması gereken önemli bir sembolik ögedir. Elma, Bizans kültür coğrafyasında iki önemli olguyu sembolize eder: cinsellik ve egemenlik. Birinci olgu, Bizans yazınında genelde İmparator II. Theodosios (408-450) ile eşi Aelia Eudokia'ya (ö. 460) atfedilen bir anlatıda göze çarpmaktadır. İmparator tarafından kendisine büyük ve kırmızı bir elma hediye edilen Eudokia, bu elmayı Magistros Paulios'a göndermiştir. Magistros ise elmanın kendisine geliş hikayesini bilmeden bu hediyeyi imparatora götürmüş ve bu yol aracılığıyla imparator, eşi ile magistros arasındaki ilişkiyi öğrenmiştir.⁴⁵ Elmanın egemenliği sembolize ettiği ikinci olgu ise bu meyvenin imparatorların ellerinde tuttukları globus ya da sphaira'ya⁴⁶ benzetilmesiyle doğmuştur.⁴⁷ Nitekim Makedonya Hanedanı Rönesansı adı verilen sürecin önde gelen karakterlerinden Ioannes Geometres (ö. 10.yüzyıl) gibi Bizanslı entelektüellerin aktardığına göre elma, tıpkı kuyruklu yıldızlar gibi gelecek hükümdarlığın habercisidir ki Zeus, Iulius Caesar (MÖ. 49-44) ve Büyük Aleksandros'a (MÖ. 336-323) yönelik anlatılarda da elma, bu yönde bir alegoriye sahiptir.⁴⁸ Kaldı ki küreye benzeyen pek çok şey gibi elmanın da μῆλον kelimesiyle karşılanması Bizanslı entelektüellerin elma ile egemenlik arasında bağ kurmasına sebebiyet vermiş olabilir. Zira, Geometres'ten yaklaşık 100 yıl sonra *Synopsis Historion* adlı eseri kaleme alan bir diğer Bizanslı entelektüel G. Kedrenos (ö. 11.yüzyıl) da başkentte bulunan at üzerindeki Iustinianos heykelinin elinde tuttuğu “globus haçını” μῆλον olarak tanımlamıştır.⁴⁹ Nihayetinde gerek yazılı kültür gerekse materyal kültürde küre, dünya, elma ve egemenlik kavramları çeşitli sembolik bağlara sahip olmuşlardır. *Vita Basilii*'deki alıntı, Basileios'un yaşı ve karakterler düşünüldüğünde ikinci olguya atıf yapıldığını işaret etmektedir. Öyle ki bir Omurtag tarafından Basileios'a verilen “olağanüstü büyüklükteki elma” onun hükümdarlığını ve sahip olacağı büyük gücü temsil etmektedir.

Bu iki sembolik ifadenin yanı sıra Basileios'un annesinin gördüğü rüyalar da eserde işlenmiş son derece önemli öngörüler barındıran politik-teolojik enstrümanlar sunmaktadır:

Bir keresinde [Basileios'un] annesi gördüğü vizyonda⁵⁰, tıpkı Kyros'un annesinin gördüğü gibi kendisinden büyük bir ağacın filizlenip büyüdüğüne tanık olmuştur. Bu ağaç daha sonra

⁴⁵ *Chronicon Pascale*, ed. M. Whitby ve M. Whitby, Liverpool: LUP, 2007, 73-74. Ayrıca bk. A. R. Littlewood, “The erotic symbolism of the apple in late Byzantine and meta-Byzantine demonic culture”, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 17 (1993), s. 83-104; T. Braccini, “An Apple Between Folktales, Rumours and Novellas: Malalas 14:8 and It's Oriental Parallel”, *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 58 (2018), 299-323.

⁴⁶ Globus ve sphaira kavramları ve kullanım alanları için bk. The Oxford Dictionary of Byzantium ODB, vol. III, 1936.

⁴⁷ S. Kobelius, *Floriarum Christianum*, çev. A. Rodzinska-Chojnovska, Krakow: TYNIEC, (2014), 92.

⁴⁸ A. R. Littlewood, “The Symbolism of the Apple in the Byzantine Literature”, *JÖB*, 23 (1974), 33-61.

⁴⁹ G. Cedrenus, *JS ope. Historiarum Compendium I*, CSHB 8, ed. I. Bekker, Bonn: I. Weber, (1838), 18-23.

⁵⁰ *Vita Basilii*'nin İngilizce versiyonunda bu eylem her ne kadar “rüya görmek” olarak çevrilmişse de eserin orijinalindeki fiil “ὄραμα”dır. Artemidoros, ὄραμα fiilinin basit rüyalar haricinde vizyon görmek olarak kullanılması gerekliliğinden bahsetmiştir. Ancak Artemidoros'un bu sınıflandırması oneirokritika yazarlarının bir kısmı tarafından dikkate alınmamış ve fiil kullanımına dikkat edilmediği için terminolojik bir bulanık doğmuştur. Dolayısıyla *Vita Basilii*'nin yazar/larının da bu konuya ne ölçüde bilinçli yaklaştığını ölçmek oldukça güçtür. Ancak ὄραμα ve/veya ὄραμα fiilleri yerine ὄραμα fiili kullanımından dolayı söz konusu eylem bu makalede rüya görmek değil vizyon deneyimlemek/görmek olarak Türkçeye çevrilmiştir. Bk. *Artemidori Daldiani Onirocriticon Libri V*, ed. R. Hercher, Leipzig: Teubner, (1864), 5-6 (1/2: 20-30). Ayrıca bk. L. H. Martin, “Artemidoros: Dream Theory in Late Antiquity”, *A Journal of Christian Studies*, 8/2 (1991), 97-108; S. M. Oberhelman, *Bizans'ta Rüya Tabirnameleri: Giriş, Çeviri ve Yorumlarıyla Birlikte Altı Oneirokritika*, çev. A. Akgün, İstanbul: YKY, (2018), 37-38.

evinin yanında tamamen çiçek açmış halde duruyordu ve meyveleriyle birlikte yerden yükselen büyük gövdesi altından idi, dalları ve yaprakları ise çok güzeldi. [Basileios'un annesi] rüyasını bu tür şeyleri yorumlamada başarılı olan yakın bir arkadaşına anlattı ve o, [anneye] oğlunu parlak ve büyük bir şansın beklediğini iddia etti.⁵¹

Bizanslı oneirokritika yazarları, geleceğe dair haber veren rüya ya da vizyonların Tanrı'nın inayetinin ve planının bir parçası olduğuna ve bunların zamanı geldiğinde gerçekleşeceğine inanmaktadırlar. Bunlara göre rüyanın gerçekleşeceğine dair kesinlik rüya anlatımındaki ilahi varlık yahut yönlendirmelerin, bazı sentaks kurallarının ve emir kiplerinin kullanımına bağlıdır.⁵² Vita Basilii'de yer alan bu pasajdaki sembolizm oneirokritik bağlamda incelendiğinde, söz konusu vizyon salt egemenlik habercisi değil, aynı zamanda doğacak olan büyük bir hanedanı da işaret eder niteliktedir. Büyük ve altın gövde, hanedanın kurucusu Basileios'u temsil ederken ondan doğan dallar ve yapraklar hanedanın geri kalanını nitelemektedir.⁵³ Pasajda Basileios ile Kyros arasında kurulan benzerlik ise hükümdarlık vurgusunu kuvvetlendirmiştir.⁵⁴ Vita Basilii'de kullanılan bu teorematik vizyon bu biyografinin hagiyografik niteliklerini de yansıtmıştır. Öyle ki söz konusu rüya anlatımının amacı seküler bir biyografiyi Tanrı'nın inyeti çerçevesinde kurgulayarak Basileios'un öyküsüne ilahi bir temel kazandırmaktır. Nitekim P. Magdalino da bu anlatının, rüya ve vizyonların ilahi takdirin birer aracı olduğunu kanıtlamak için Vita Basilii'de yer aldığını savunmaktadır.⁵⁵

Eserin ilerleyen sayfalarında, erişkinliğe adım atan Basileios'un babasının ölümünden sonra ailesine karşı çeşitli sorumluluklara sahip olduğundan ve bu sorumlulukları yerine getirmek için daha geniş imkanların sunulduğu başkente gitmeyi düşündüğünden bahsedilmektedir. Ancak elbette böylesi bir metinde bu denli gerçekçi bir arka planın Konstantinopolis seyahati için tek geçerli sebep olması beklenemez. Yaza/lar, bu süreci de bir başka rüya aracılığıyla, üstelik bu kez bir Kutsal Kitap karakterini kullanarak yansıtmıştır:

Kısa bir süre sonra [Basileios'un annesi] rüyasında⁵⁶ ağzından ateş çıkan yaşlı bir adam gördü ve [adam] ona "Tanrı, Roma İmparatorluğu'nun esasını sevgili oğlun Basileios'a teslim edecek; Onu Konstantinopolis'e gitmesi için ikna etmelisin" dedi. Bu müjdeyi duyunca kadının yüreği sevinçle doldu. O, yaşlı adamın önünde eğildi ve şöyle dedi: "Efendim, siz kimsiniz ki, bu kulunuza görünmeyi layık gördünüz ve bana böyle neşeli bir

⁵¹ VB, 30-31.

⁵² Oberhelman, *Rüya Tabirnameleri*, 39.

⁵³ B. Δελήφορα, "Η σημειολογική αντίληψη για τα φυτότα στο Βυζάντιο. Από τον Όνειροκριτικό σὲ ἕνα γενικότερο κώδικα, Byzantina Symmeikta, 26/2 (2015), 495-503; G. T. Calofonos, "Dream Narratives in the Continuation of Theophanes", *Dreaming in Byzantium and Beyond*, ed. C. Angelidi ve G. T. Calofonos, NY: Routledge, (2014), 95-144; R. Scott, "Dreams and Imaginative Memory in Select Byzantine Chronicles", *Dreams, Memory and Imagination in Byzantium*, ed. B. Neil ve E. Anagnostou-Laoutides, Leiden: Brill, (2018), 183-207.

⁵⁴ Ancak Kyros (MÖ. 550-530) ile ilgili olan vizyonu Vita Basilii'de belirtilenin aksine gelecek hükümdarın annesi değil büyük babası Astyages (MÖ. 585-550) deneyimlemiştir. Bk. *Herodotos I*, ed. ve çev. A. D. Godley, MA: HUP, (1975), 139 (1.108).

⁵⁵ P. Magdalino, "The Historiography of Dreaming in Medieval Byzantium", *Dreams, Memory and Imagination in Byzantium*, ed. B. Neil ve E. Anagnostou-Laoutides, Leiden: Brill, (2018), 125-144.

⁵⁶ Yazar ya da yazarlar bu kez rüya halini belirtmek için ὄψος fiilini kullanmışlardır. Bu sebeple ilgili kısım rüya/rüya görmek şeklinde çevrilmiştir.

haber getirdiniz?”. Adam, “Ben Tişbite İlias’ım” dedi, ardından kanatlandı ve gözden kayboldu. Basileios’un annesi uyandı ve sevindi, bu rüyayla, ya da daha uygun bir şekilde söylemek gerekirse bu vahiyle, oğlunu cesaretlendirmeye ve onu başkente yollamaya karar verdi.⁵⁷

Bu rüyanın Basileios tarafından değil de annesi tarafından deneyimlenmesinin sebebinin yazın kültüründeki devamlılık olmalıdır. Zira Antik dönemden itibaren Yunan yazılı kültüründe hükümdarlık öngörüsüne sahip rüya ya da vizyonlar çoğunlukla tahta oturacak kişinin aile üyeleri tarafından deneyimlenmektedir.⁵⁸ Ancak yukarıdaki anlatıda daha önemli bir nokta göze çarpmaktadır: İlias peygamber karakteri. Bizans oneirokritik yazın kültüründe rüyada peygamberler, azizler yahut diğer kutsanmış kimselerin görülmesi gerçekleşmesi kesin bir kehaneti işaret etmektedir. Bu kimselerin rüyada verdikleri kişisel ya da daha geniş öneme sahip olabilecek mesajlar genellikle herhangi bir sembolizm içermez ve rüya sahibinin anlayabilmesi için son derece açıkça ifade edilir. Bu arketipsel-spiritüel rüyalar, deneyimleyen kişinin varoluş temelindeki davranışlarını da değiştirebilecek çeşitli mucizevi olaylarla desteklenir.⁵⁹ Nitekim yukarıdaki pasajda da görüldüğü üzere Basileios’un annesinin rüyası tam da bu yazın formülasyonuna uygun ilerlemiştir. Basileios’un imparator olacağı mesajını veren kutsal karakterin İlias peygamber olması ise bu peygamberin hanedanın koruyucu azizi olması ile ilişkilidir. Zira yakın gelecekte kurulacak olan Makedonya Hanedanı, aziz olarak İlias peygamberi benimseyecek ve gerek yazılı kültürde kurgulanan çeşitli ilişkilerle gerekse de materyal kültürde peygambere atıf yapan nesne ya da yapılarla onu yücelteceklerdir.⁶⁰ Hatta hanedan, sonraki dönemde kilisenin de onayıyla Bizans litürjik takvimine İlias orucu günü dahi ekleyecektir.⁶¹

Tüm bu öncül vizyon, rüya yahut kehanet görüngülerinin ardından genç Basileios, nihayet annesinin de ısrarı ile başkente doğru “daha iyi bir talih aramak için” yola çıkmıştır:

Basileios, Thrakia Makedonia’sından yola çıktı. Şehirdeki güçlü kimselere yaklaşmak ve onların hizmetlilerinden biri olabilmek için diğer şehirlerin de hâkimi olan şehrimize [Konstantinopolis] doğru mesafe kat etti. İmparatorluk şehrinin Altın Kapısı’na ulaştı. Gün sona ererken kapıdan girdi ve yakınlardaki Aziz Diomedes Manastırı’na doğru ilerledi. Başkente vardığında epey yorulduğu için kendisini manastır kapısının önüne attı ve orada

⁵⁷ VB, 32-33.

⁵⁸ Bk. S. M. Oberhelman, “The Dream-Key Manuals of Byzantium”, *Dreams, Memory and Imagination in Byzantium*, ed. B. Neil ve E. Anagnostou-Laoutides, Leiden: Brill, (2018), 145-160.

⁵⁹ B. Neil, *Dreams and Divinations from Byzantium to Baghdad, 400-1000*, Oxford: OUP, (2020), 135-136; L. Marlow, “Introduction”, *Dreaming Across Boundaries: The Interpretations of Dreams in Islamic Lands*, ed. L. Marlov, Washington DC: Centre for Hellenic Studies, (2008), 1-24.

⁶⁰ Konunun akışı ile direkt bir bağlantısı bulunmadığından dolayı Makedonya Hanedanının, koruyucu aziz olarak İlias peygamberi seçme sebeplerinden bu çalışmada bahsedilmeyecektir. Bu konudaki detaylar için bk. U. Var, *VI. Leon’un Eserlerinde İdeal Bir Hristiyan Devlet Olarak Bizans*, (yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih ABD Doktora Programı, İstanbul (2024), 139-141; G. Moravcsik, “Sagen und Legenden über Kaiser Basileios I”, *DOP*, 15(1961), 59-126. Bilhassa bk., 91.

⁶¹ Basileios’un oğlu ve halefi Leon’un tutsaklıktan kurtulduğu gün olan 20 Temmuz İlias orucu günü olarak benimsenmiştir. Bk. J. Grosdidier, *Trois études sur Léon VI: L’homélie de Léon VI sur le sacre du patriarche Étienne, Hippocrate et Léon VI, Les constitutions tactiques et la damnatio memoriae de l’empereur Alexandre*, Paris: de Boccard, (1973), 190-192 ve 198.

dinlenmeye başladı. Gece yaklaştığında Aziz Şehit Diomedes⁶², manastır başrahibine rüyasında görüldü ve ona manastırın kapısına çıkıp Basileios adını çağırmasını emretti. Çağrıya cevap veren ve bakıma muhtaç görünen kimse manastıra getirilmeli, başrahibe tarafından yiyecek, barınak ve giyecek ihtiyaçları karşılanmalı ve bu sırada mümkün olan tüm özen gösterilmeliydi; çünkü Tanrı, o kişiyi imparator olarak kutsamıştı.⁶³

Vita Basilii'deki bu anlatı, çalışmada incelenen diğer pek çok pasaj gibi önemli bir politik-teolojik zemin dahilinde kaleme alınmıştır. Bu politik-teolojik zemin ya da kurgu Altın Kapı'nın Basileios tarafından kullanımı ile ilk defa kendisini göstermektedir. Zira Roma'daki Porta Triumphalis ile benzer mimari karaktere sahip Altın Kapı çeşitli imparatorluk törenlerinde sadece imparatorun kullanabildiği bir zafer takıdır.⁶⁴ Öyle ki metinde bitap halde Konstantinopolis'e ulaşan Basileios'un bu kapıdan geçtiği bilinçli bir şekilde kaydedilmiş ve bu vesileyle onun hükmedici karakteri vurgulanarak başkente ulaşır ulaşmaz imparator olacağı müjdelenmiştir ki bu müjde Bizans politik-teolojisi dinamiklerinden imparator kültürünün gereklilikleri ile de bağdaşmaktadır. Aynı şekilde hanedan yanlısı Genesios da benzer bir çabanın sonucu olarak Basileios'un Konstantinopolis'e Altın Kapı'dan girdiğini kaydetmiştir.⁶⁵

Metinde ilgi çekici bir diğer nokta Basileios'un şehre girişinin ardından anlatının, Aziz Şehit Diomedes⁶⁶ ve adına inşa edilen manastır merkezinde ilerlemesidir. Büyük Konstantinos (306-337) döneminde inşa edildiği tahmin edilen Aziz Şehit Diomedes Manastırı'nın konumu bu aşamada oldukça önemlidir.⁶⁷ Zira manastır, Altın Kapı yakınında İerusalem (Kudüs) denilen bir bölgede inşa edilmiştir.⁶⁸ Bu veriden hareketle *Vita Basilii*'nin yazar/ları Basileios'u bir imparator gibi önce Altın Kapı'dan şehre geçirmiş ve ardından onun, sonu imparatorluk tahtına uzanacak olan yükselişini Konstantinopolis'teki İerusalem'de başlatmıştır. Elbette bu mekân tesadüfen seçilmiş değildir. İlgili metinde Basileios'un başkente girişi İerusalem'de başlatılarak onun şahsında, halkını kurtuluşa erdiren ancak bunun için bazı bedeller ödeyen kurtarıcı ya da mesih topusu yaratılmıştır. Bu anlatı *Yuhanna İncili*'nde Mesih'in

⁶² Metnin Glykas edisyonunda başrahibin rüyasında bir melek tarafından ziyaret edildiği bilgisi yer almaktadır. bk. M. Glykas, *Annales*, Bonn: Impensis ed. Weber, (1836), 546-547. M. Glykas muhtemelen yanlış okuma/yorumlama neticesinde böyle bir veri sunmuştur. Ancak Ševčenko edisyonunda açıkça görüldüğü üzere başrahibi, rüyasında Aziz Şehit Diomedes ziyaret etmiştir. bk. *VB*, 34-37.

⁶³ Bk. dn. 50.

⁶⁴ C. Mango, "The Triumphal Way of Constantinople and the Golden Gate", *DOP*, 2000 (54), 173-188.

Altın Kapı'nın kullanımına dair bk. Konstantinos Porphyrogenetos, *De Ceremoniis Aulae Byzantinae*, ed. J. J. Reiske, CSHB, Bonnae: Weber, 503ff ve 507.22ff.

⁶⁵ Genesios, *Basileiai*, 76/69-24.

⁶⁶ Tarsuslu Aziz Şehit Diomedes, büyücülük yaptığı gerekçesiyle İmparator Diokletianus (tek başına: 284-286/ortak imparator: 286-305) tarafından Nikaia'dan Nikomedia'ya sürgün edilmiştir. Bu sürgün esnasında ölen Diomedes'in başı, kendisine eşlik eden Romalı muhafızlar tarafından kesilerek imparatora sunulmuştur. Bk. L. Westerink, "Trois textes inédits sur Saint Diomedes de Niceé", *AB*, 84 (1966), 161-227.

⁶⁷ R. Janin, *La Géographie ecclésiastique de l'empire byzantine: Les églises et Les Monastères*, Paris: IFEB, (1953), 95-97.

⁶⁸ Bu bölge günümüzde Yedikule olarak adlandırılmaktadır. Bk. Janin, *La Géographie ecclésiastique*, 96-97; R. Janin, *Constantinople Byzantine*, Paris: (1964), 356; J. W. Nesbitt, "The Monastery of Diomedes", *Byzantine Religious Culture: Studies in Honor of Alice- Mary Talbot*, ed. D. Sullivan vd., Brill: Leiden (2012), 339-345; R. Pfeilschifter, "Always in Second Place: Constantinople as an Imperial and Religious Center in Late Antiquity", *City of Caesar, City of God: Constantinople and Jerusalem in Late Antiquity*, ed. K. M. Klein ve J. Wienand, Berlin: de Gruyter, (2022), 39-70 (bilhassa bk., 56). Bizans tarih yazarları arasında sadece Genesios, bu manastırın önceleri İlias peygambere atfedildiğini kaydetmiştir. Bk. Genesios, *Basilea*, 95.

Kudüs'e mütevazı girişiyle temelde örtüşmektedir.⁶⁹ Neticede söz konusu kayıt, yaratmış olduğu bu topos vasıtasıyla mükemmel bir *imitatio Christi* örneği de sunmaktadır.

Vita Basilii, Basileios'un Aziz Diomedes Manastırı'na yerleşmesinden tahta çıkışına kadar ki süreci dönemin diğer kaynaklarıyla hemen hemen aynı verilerle tasvir etmiştir. Üstelik bu çalışmanın merkezinde Basileios'un başkente geliş anlatısı bulunduğundan bu süreçten sonraki veriler çerçeveyi merkezden daha geniş bir alana yayacaktır. Dolayısıyla anlatının ilerleyen safhaları bu çalışmada incelenmeyecektir. Basileios'un takip ettiği neredeyse mitolojik örüntülere sahip bu "emperyal rota" *Vita Basilii*'nin yukarıda incelenen pasajlarında görüldüğü üzere Tanrı'nın planı dahilinde taht yolundaki adımlar olarak tasvir edilmiştir. Bu tasvir ise Bizans politik-teolojisinin dinamikleri gözetilerek ve bu dinamiklerin çeşitli odakları etkileyeceği bilinciyle oluşturulmuştur. Peki, VII. Konstantinos ve oluşturduğu komisyon bu eseri kaleme alırken sadece Basileios'a çeşitli kutsiyetler atfederek onu methetmeyi mi düşünmüşlerdir? Bu soruyu Sonuç ve Değerlendirme kısmında cevaplamak yerinde olacaktır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Vita Basilii'deki yoğun sembolizm, eseri inceleyen araştırmacıları için oldukça derin bir alt metin okuması yapmaya itmektedir. Hemen her veri antik dönem retoriğinden ve Hristiyan sembolizminden kaynağını bulduğu homojen ve içrek bir yapıya sahiptir. Elbette ki böylesi bir metnin kaleme alınışının tek sebebinin imparatoru methetmek olduğu söylenemez. Doğrusu bu metin -ve aslında Makedonya Hanedanı döneminde kaleme alınmış niceleri- I. Basileios'un kurduğu hanedanın meşruiyeti için çabalamıştır. Yukarıda da ifade edildiği üzere III. Mikhael'i öldürerek tahta oturan I. Basileios, bu kanlı taht değişikliği sebebiyle Bizans toplumunun temel dinamikleri tarafından gerçekleştirilen ve darbe girişimlerine kadar varan çeşitli muhalif faaliyetlerle karşılaşmıştır. Zira halk, ordu ve aristokrasinin önemli bir kısmı hanedanın oturduğu zemini pek de meşru görmemekteydi. Dolayısıyla tahta oturan hanedan üyeleri uzun bir süre boyunca bu meşru zemini sağlamlaştırmak için idari, askeri, ekonomik ve sosyal reformlar gerçekleştirmiş; hanedan yanlısı entelektüeller ise imparatorların desteği ya da direkt dahliyle bu amaca yönelik ürettikleri eserler aracılığıyla destek vermiştir. Buradan hareketle VII. Konstantinos'un ve oluşturduğu komisyonun da bu eseri kaleme alma sebeplerinden birinin bu destek olduğu söylenilebilir.

Eserde, Basileios'un henüz bir bebek iken bir kartal tarafından korunması ve annesinin gördüğü ikinci rüya onun, Tanrı'nın planı dahilinde kaçınılmaz ve önemli bir güce sahip olacağını vurgulamakta ve bunun temelinde kaçınılmaz bir ilahi takdirin varlığı söz konusu vurguyu kuvvetlendirmektedir. Bu açıdan eser, "yarattığı" I. Basileios karakteri üzerinden Bizans politik-teolojisi çerçevesinde bir imparator kültü inşa etmekte yahut halihazırda var olan bu dinamiği Makedonya Hanedanı'nın meşruiyet amacı doğrultusunda güncellemeye çabalamaktadır. Bulgar hanından büyük bir elma alması

⁶⁹ *Yuhanna* 12:12-15; "Ertesi gün bayramı kutlamaya gelen büyük kalabalık İsa'nın Yeruşalim'e gelmekte olduğunu duydu. Hurma dalları alarak onu karşılamaya çıktılar. Hozana, Rabbin adıyla gelene, İsrail'in kralına övgüler olsun! diye bağırıyorlardı. İsa bir sapa bulup üzerine bindi. Yazılmış olduğu gibi korkma ey Siyon kızı! İşte kralın sıpaya binmiş geliyor. "

ve annesinin gördüğü ilk rüya ise Basileios'un takip ettiği yolu kaynağını antik Yakın Doğu'da bulan egemenlik sembolleriyile açıklamaya çalışmıştır. Sözü edilen verilerle *Vita Basili*, hitap ettiği kitleye, Basileios'un çocukluğundan itibaren halihazırda imparator olabilecek bir asaletle sahip olduğunu ve “doğasından gelen bu asaletin” ilahi müdahalelerle desteklendiğini göstermektedir. Böylece I. Basileios, tahtı gasp eden bir karakter olmaktan çıkartılıp imparator olmaya layık bir asilin hak ettiğini bulduğu bir anlatı ile tanımlanmıştır. Zira eserde I. Basileios'un başkente Altın Kapı'dan girdiği vurgusu da bu resmi destekleyen bilinçli bir kurgudur. Burada üzerinde durulması gereken nokta ise yine Bizans politik-teolojisinin diğer dinamiklerinin de (teokratik monarşinin teorik gerekçesi ve ideal imparatorluk) metinde gözetildiği gerçeğidir. Giriş kısmında belirtildiği üzere bu dinamikler, Göksel Krallığın yeryüzündeki yansıması olan siyasi oluşumun işlevini sürdürebilmesi için son derece mühimdi. Eser, Tanrı tarafından bu işlevi sürdürmeye layık olan ve hatta bu siyasi oluşumu ideal bir noktaya getirecek kişiyi I. Basileios karakteri ile yorumlamıştır. I. Basileios'un henüz çocukluktan yüksek bir asaletle sahip olması, bu asaletin diğer hükümdar/ lar tarafından kolaylıkla tespit edilmesi ve tüm bu akışta Tanrı'nın koruyucu gücünün çeşitli imgelerle onun yanında olması bu karakter yorumlamasını açıkça göstermektedir.

Son olarak Bizans literatürü incelemeleri açısından *Vita Basili*'nin bazı değişimleri de beraberinde getirdiği söylenilebilir. Eserde yer verilen Kutsal Kitap karakterleri ile imparatorlar arasında kurulan çeşitli bağlar ve yoğun benzetmeler önceleri sıklıkla din adamları tarafından kaleme alınan hagiyoğrafik metinlerde gözlemlenirken bu yazın geleneği *Vita Basili* ile daha geniş bir entelektüel çevre tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu vurgu Orta dönem Bizans tarih yazıcılığında kendisine önemli bir yer edinmiştir. Buradan hareketle önceki sayfalarda genişçe yer verilen tasnif tartışmalarında da eserin tek bir türe ait olamayacağı da yeniden belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

Temel Kaynaklar

Artemidori Daldiani Onirocriticon Libri V, ed. R. Hercher, Leipzig: Teubner, 1864.

Chronicon Pascale, ed. M. Whitby ve M. Whitby, Liverpool: LUP, 2007.

Chronographiae Quae Theophanis Continuati Nomine Fertur Liber Quo Vita Basili Imperatoris Amplectitur, ed. ve çev. I. Shevchenko, CFHB XLII, Berlin/Boston: de Gruyter, 2011.

EP, *Σύμμικτα*, ed. L. Allatius, Cologne, (1653), 1-178.

Eusebios, *Vita Constantini, Nicene and Post Nicene Fathers II-1*, ed. P. Schaff ve H. Wace, NY: CLP Co, 1890.

G. Cedrenus, *JS ope. Historiarum Compendium I*, CSHB 8, ed. I. Bekker, Bonn: I. Weber, 1838.

Genesisios, *Basileia: On the Reign of the Emperors*, çev. A. Kaldellis, Canberra: AABS, 1998.

Glykas M., *Annales*, Bonn: Impensis Weber, 1836.

Herodotos I, ed. ve çev. A. D. Godley, MA: HUP, 1975.

Konstantinos Porphyrogenetos, *De Ceremoniis Aulae Byzantinae I*, ed. J. J. Reiske, CSHB, Bonnae: Weber, 1829.

Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC), VIII/2, ed. ve rd. H. J. Ackermann ve J-R Gisler, Zurich: Artemis & Winkler Verlag, 1997.

Liutprand of Cremona, *Antapodosis*, ed. J. Bekker, Hannover-Leipzig, 1915.

Oi Meta Theophanin, Ioannes Cameniata, Simeon Magister, Georgios Monachus, ed. I. Bekker, Bonn: Weber, 1838.

Scriptores post Theophanem, CP, ed. F. Combefis, Venice: B. Javarina, 1678.

Scriptores post Theopanem, PG 109, ed. P. Migne, Paris: P. Migne (editörün basımı), 1861.

Sozomenos, Historia Ecclesiasticae I, Nicene and Post Nicene Fathers II-1, ed. P. Schaff ve H. Wace, NY: CLP Co, 1890.

Symeon Magistri et Logothetae Chronicon, ed. H. G. Beck, A. Kambylis, R. Keydell, Berlin: De Gruyter 2006.

Theophanis Chronographia, ed. C. R. de Boor, Leipzig: Teubner, 1883.

Vat. Gr., 167. https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.gr.167 (çevirmici erişim tarihi: 19.03.2023).

Modern Çalışmalar

Alexander P. J., "Secular Biography at Byzantium", *Speculum*, 15/2 (1940), 194-209.

Angelov D., *Imperial Ideology and Political Thought in Byzantium*, Cambridge: CUP, 2007.

Arhweiler H., *L'idéologie politique de l'Empire Byzantin*, Paris: PUF, 1975.

Arnason H. H., "The History of the Chalice of Antioch", *The Biblical Archeologist*, 4/5 (1941), 49-64.

Barker E., *Social and Political Thoughts in Byzantium from Justinian to the Last Palaeologos*, Oxford: Oxford University Press, 1957.

Braccini T., "An Apple Between Folktales, Rumours and Novellas: Malalas 14:8 and It's Oriental Parallel", *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 58 (2018), 299-323.

Bury J., *The Imperial Administrative System in the Ninth Century*, London: Oxford University Press, 2011.

Calofonos G. T., "Dream Narratives in the Continuation of Theophanes", *Dreaming in Byzantium and Beyond*, ed. C. Angelidi ve G. T. Calofonos, NY: Routledge, 2014.

Codeso P. V. "In Search of a Byzantine narrative canon: the *Vita Basilii* as an uncanonical work", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 9/2 (2015), 173-190.

Δεληβορια Β., "Η σημειολογική αντίληψη για τα φυτά στο Βυζάντιο. Από τὸν Ὀνειροκριτικὸ σὲ ἓνα γενικότερο κώδικα", *Byzantina Symmeikta*, 26/2 (2015), 495-503.

Drake H. A., "The Impact of Constantine on Christianity", *Cambridge Companion to the Age of Constantine*, ed. N. Lenski, Cambridge CUP, (2005), 111-136.

Eisner M., "Killing Kings: Pattern of Regicide in Europe. AD 600-1800", *BJC*, (2012), 1-22.

Gerhold C.- Errain V., "La dimensión política del género hagiográfico: La *Vita Basilii*, ¿una hagiografía imperial?", *Temas Medievales*, 21 (2013), 29-47.

Grant R. M., "Religion and Politics at the Council of Nicaea", *The Journale of Religion*, 55 (1975), 1-12.

- Grosdidier J., *Trois études sur Léon VI: L'homélie de Léon VI sur le sacre du patriarche Étienne, Hippocrate et Léon VI, Les constitutions tactiques et la damnatio memoriae de l'empereur Alexandre*, Paris: de Boccard, 1973.
- Henry P., 'A Mirror for Justinian: The Ekthesis of Agapetus Diaconus', *GRBS* 8 (1967), 281-308.
- Hosle P. K., "Understanding Imitatio-Dei in the Holiness Source, *Vetus Testamentum*, (2022), 1-23.
- Janin R., *Constantinople Byzantine: Developpement Urbain et Repertoire Topographique*, Paris: IFEB, 1964.
- Janin R., *La Géographie ecclésiastique de l'empire byzantine: Les églises et Les Monastères*, Paris: IFEB, 1953.
- Jenkins R.J.H., "The Chronological Accuracy of the 'Logothete' for the Years A.D. 867-913", *Dumbarton Oaks Papers* 19 (1965), 91-112.
- Kaçar T. (ed.), *İznik Konsili'nin Siyasi ve Entelektüel Tarihi*, Ankara: TTK Yayınları, 2023.
- Kobelius S., *Floriarum Christianum*, çev. A. Rodzinska-Chojnovska, Krakow: TYNIEC, 2014.
- Krause P. J., "The Mesopotamian Origins of Byzantine Symbolism and Early Christian Iconography", *Valley Humanity Review*, 2015 Spring.
- Littlewood A. R., "The erotic symbolism of the apple in late Byzantine and meta-Byzantine demonic culture", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 17 (1993), 83-104.
- Littlewood A. R., "The Symbolism of the Apple in the Byzantine Literature", *JÖB*, 23 (1974), 33-61.
- Magdalino P., "The Historiography of Dreaming in Medieval Byzantium", *Dreams, Memory and Imagination in Byzantium*, ed. B. Neil ve E. Anagnostou-Laoutides, Leiden: Brill, (2018), 125-144.
- Mango C., "The Triumphal Way of Constantinople and the Golden Gate", *DOP*, 2000 (54), 173-188.
- Markopoulos A., "Voices from the Center: Constantine VII Porphyrogenetos and the Macedonian Dynasty in Contemporary Historiography," *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogenetos*, ed. N. Gaul vd., Wiesbaden: Harrasowitz, (2018), 22– 38.
- Markopoulos A., "The Emperor Basil I and Hippolytus: Legend and History", *History and Literature of Byzantium in the 9th-10th Century*, Aldershot: Variorum, (2004), xix.
- Marlow L., "Introduction", *Dreaming Across Boundaries: The Interpretations of Dreams in Islamic Lands*, ed. L. Marlov, Washington DC: Centre for Hellenic Studies, (2008), 1-24.
- Martin L. H., "Artemidorus: Dream Theory in Late Antiquity", *A Journal of Christian Studies*, 8/2 (1991), 97-108.
- Moravcsik G., "Sagen und Legenden über Kaiser Basileios I", *DOP*, 15(1961), 59-126.
- Neil B., *Dreams and Divinations from Byzantium to Baghdad, 400-1000*, Oxford: OUP, (2020), 135-136.
- Nesbitt J. W., "The Monastery of Diomedes", *Byzantine Religious Culture: Studies in Honor of Alice-Mary Talbot*, ed. D. Sullivan vd., Brill: Leiden (2012), 339-345.

- Nicol D. M., "Byzantine Political Thought", *The Cambridge History of Medieval Political Thought*, ed. Burns J. H., Cambridge: CUP, (2007), 51-87.
- Oberhelman S. M., "The Dream-Key Manuals of Byzantium", *Dreams, Memory and Imagination in Byzantium*, ed. B. Neil ve E. Anagnostou-Laoutides, Leiden: Brill, (2018), 145-160.
- Oberhelman S. M., *Bizans'ta Rüya Tabirnameleri: Giriş, Çeviri ve Yorumlarıyla Birlikte Altı Oneirokritika*, çev. A. Akgün, İstanbul: YKY, 2018.
- Odahl C., *Constantine and the Christian Empire*, London: Routledge, 2004.
- Pfeilschifter R., "Always in Second Place: Constantinople as an Imperial and Religious Center in Late Antiquity", *City of Caesar, City of God: Constantinople and Jerusalem in Late Antiquity*, ed. K. M. Klein ve J. Wienand, Berlin: de Gruyter, (2022), 39-70.
- Prinzing G., "Byzantine Mirrors for Prince: An Overview", *A Critical Companion to the "Mirrors for Princes" Literature*, ed. N. L. Perret ve S. Péquignot, Leiden: Brill, (2023), 108-135.
- Rapp C., "Old Testament Models for Emperors in Early Byzantium" *Old Testament in Byzantium*, ed. P. Magdalino ve R. Nelson, Washington DC: DORLC 2010.
- Romilly J., "The Classical Background of Scriptorum post Theophanem", *DOP*, 30/8 (1954), 11-30.
- Runciman S., *The Byzantine Theocracy*, Cambridge: CUP, 1997.
- Scott R., "Dreams and Imaginative Memory in Select Byzantine Chronicles", *Dreams, Memory and Imagination in Byzantium*, ed. B. Neil ve E. Anagnostou-Laoutides, Leiden: Brill, (2018), 183-207.
- Shawcross T., "Ethnic and Religious Violence in Byzantium", *The Cambridge World History of Violence III*, ed. M. S. Gordon vd., Cambridge: CUP, (2020), 287-312.
- Struder-Karlen M., "The Emperor's Image in Byzantium: Perceptions and Functions", *Meaning and Functions of the Ruler's Image in the Medierranean World*, ed. M. Bacci vd., Leiden: Brill, (2022), 134-171.
- Stumpf J. A. "On the Mutilation Blinding of Byzantine Emperors From the Reign of Heraclius I Until the Fall of Constantinople", *JAHA*, 4/3 (2017), 46-54.
- Ševčenko I., 'Agapetus East and West: The Fate of a Byzantine "Mirror of Princes"', *RESEE*, 16 (1978), 3-44.
- Ševčenko I., "Re-reading Constantine Porphyrogenitus", *Byzantine Diplomacy: Papers from the Twenty-Fourth Spring Symposium of Byzantine Studies*, ed. J. Shephard ve S. Franklin, Aldershot: Variorum, (1992), 167-195.
- Tonybee A. J., *Constantine Porphyrogenitus and His World*, NY: OUP, 1973.
- Treadgold W., *Middle Byzantine Historians*, NY: Palgrave Macmillan, 2013.
- Var U., *VI. Leon'un Eserlerinde İdeal Bir Hristiyan Devlet Olarak Bizans*, (yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih ABD Doktora Programı, İstanbul 2024.

- Varona P., "In Search of Byzantine Narrative Canon: The Vita Basilii as an Uncanonical Work", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 39/2 (2015), 173-190.
- Voegtle S., "The Eagle as a Divine Symbol in Ancient Mediterranean", *Symbols and Models in the Mediterranean*, ed. A. Barnes ve M. Salerno, NuP: CSP, 107-123.
- Werlin S. W., *Eagle Imagery in Jewish Relief Scripture and Late Ancient Palestine: Survey and Interpretation*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Univesity of North Carolina at Chapel Hill, MA in the Department of Religious Studies, Chapel Hill, 2019.
- Westerink L., "Trois textes inedits sur Saint Diomedé de Niceé", *AB*, 84 (1966),161-227.
- Wittkower R., "Eagle and serpent. A Study in the Migration of Symbols", *JWCI* II/4, (1939), 293-325.
- Wüñch H-G., "Like an eagle carries its young", *HTS Teologiese Studies*, 72/3 (2016), 1-6.